

Вплив держави та ринкових механізмів на дотримання раціональних сівозмін.

Новікова О.С.

Більш як 250 років представники класичного напрямку економічної думки стверджують, що ринок є універсальним механізмом, який дозволяє зрівноважити попит і пропозицію, встановлює рівноважну ціну, надає перевагу ефективним виробникам і дозволяє максимально задовольнити потреби споживачів та власників ресурсів. В той же час і колишні, і сучасні економісти погоджуються, що більшість ринків втрачають ознаки досконалої конкуренції і зовсім невелика частка ринків може вважатися конкурентними. Серед них це ринки стандартизованої агропродукції. Але ринковий оптимум далеко не завжди відповідає умовам суспільного добробуту, а економічна ефективність часто вступає в протиріччя з екологічними та соціальними прагненнями суспільства.

Маючи можливість вільно обирати культури для вирощування з мінімальним державним втручанням і, по суті, ігноруючи вимоги до дотримання обґрунтованих сівозмін, сільгоспвиробники беззаперечно зупиняють свій вибір на однорічних високоприбуткових культурах, а виходячи з вітчизняних проблем з розвитком гуртової закупівлі та інфраструктури – переважно обираються традиційні культури з тривалим періодом зберігання. В результаті дії механізмів вільного ринку, за даними державного управління статистики у структурі посівів 2016 року домінують кілька зернових та технічних культур: озима і яра пшениця (25,5%), соняшник (22,1%), кукурудза (15,9%) та ячмінь (10,6%). До 10% мають кормові культури, соя і картопля (відповідно 7,2%, 6,9%, 4,9%). Решта культур займають мізерні обсяги від посівної площі (таб.1.).

Таблиця 1

Площі посівів під урожай 2016 року в усіх категоріях господарств

	Посівна площа, тис. га		2016 до 2015		Структура площі посівів, %	
	2016	2015	+/-	%	2016	2015
Посівна площа – всього	26775,6	26901,8	-126,2	99,5	100,	100,0
пшениця (озима і яра)	6 213,8	6866,6	-652,8	90,5	23,2	25,5
соняшник	5 904,5	5104,6	799,9	115,7	22,1	19,0
кукурудза	4 257,7	4122,7	135,0	103,3	15,9	15,2
ячмінь (озимий і ярий)	2 872,8	2825,2	47,6	101,7	10,6	10,4
кормові культури	1 936,0	1990,2	-54,2	97,3	7,2	7,4
соя	1 846,3	2158,1	-311,8	85,6	6,9	8,0
картопля	1 311,1	1291,2	19,9	101,5	4,9	4,8
Інші	2 193,0	2 284,1	-91,1	96,0	8,3	8,6

Як же трапляється, що дві культури займають майже половину придатних для господарської діяльності? Допустимі нормативи періодичності вирощування культури на одному і тому самому полі становлять для соняшнику 7 років, тобто частка його у структурі посівів не може перевищувати 14%, а виходячи, що далеко не всі регіони та орні ґрунти підходять для його вирощування – ця цифра має бути суттєво меншою.

За дотриманням науково обґрунтованих сівозмін намагається стежити держава, ще з 2008 року в Україні діють вимоги Земельного кодексу щодо обов'язковості розробки користувачами ріллі спеціальної землевпорядної документації, порушення якої тягне за собою адміністративну відповідальність.

Підприємці ж стверджують, що за ринкових умов вони мають самостійно вирішувати долю земельної ділянки і необхідність дотримуватись законодавчо встановлених нормативів чергування культур є грубим втручанням у господарську діяльність. Участь держави у цьому процесі має бути зосереджена на контролі за збереженням якості земель, завдання шкоди родючості є підставою для кримінальної відповідальності. В практиці господарської діяльності контроль за сівозмінами зводиться виключно до необхідності створення проектів землеустрою. Більш доцільним з екологічної точки зору було б посилити контроль і відповідальність за погіршення родючості ґрунтів.

У світі немає єдиної думки про частку окремих культур в сівозміні, але за твердженнями науковців агротехнічного значення сівозміни не може замінити жоден інший агротехнічний чи хімічний захід.

Дослідження американських вчених також стверджують, що тривалість ротації сівозміни, інтервал між вирощуваннями однакової культури є важливим фактором урожайності і якості ґрунтів, але заяви про семирічний інтервал у вирощуванні соняшника не є однозначними. Так за дослідженнями, проведеними в Акроні, штат Колорадо, найкращий результат соняшник давав при 4-річному інтервалі (порівняно з коротшими), а при частішому вирощуванні урожайність суттєво зменшувалась через хвороби рослин (фомоз).

Можливо рішення полягає не в державному контролі за сівозмінами, а у передачі землекористувачам всієї повноти прав і відповідальності за збереження землі – а саме зняття мораторію на торгівлю землею сільськогосподарського призначення, що дозволить нарешті працювати ефективним ринковим механізмам

Література:

1. Рэнди А. Интервал между культурами: кто за кем [Електронний ресурс] / Андерсон Рэнди // Зерно. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zerno-ua.com/journals/2012/avgust-2012-god/interval-mezhdu-kulturami-kto-za-kem>.